

Gyakorló pedagógusok és pályamodellek

A Pálya-modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében című kötet a pályán lévő pedagógusok világába vezet el, az ő helyzetüket, identitásukat és szakmai fejlődési lehetőségeik kérdéseit vizsgálja. A pedagógus szakma kérdéseinek boncolgatása a kiadványban azonban nem pusztán szakmai értelmezési keretben történik, az írások egy része társadalmi kihívásokat is érint – ennek a nézőpontnak a fontosságát a szerkesztők, Pusztai Gabriella és Morvai Laura az előszóban is említik.

A kötetet olyan nagyobb témakörök mentén állították össze, amelyek aktuálisak, és egyben a gyakorlatban dolgozó pedagógus pályáját meghatározó szakmai kérdések. A szerkesztők szándéka szerint szakmai és társadalmi kérdések keresztmetszetében esik szó a gyakorló pedagógusi szakma fontos kérdéseiről.

A kötet tanulmányait három kérdéskör köré szervezték: a szakpolitikai keretek, a pedagógusok szakmai identitása, valamint a tanártovábbképzés kapcsán a szakmai fejlődés lehetőségének kérdései alkotják a kötet vázát. Az összesen 18 tanulmány szerzői között találhatunk érett kutatót és nem kis számban doktoranduszokat is. A távolság köztük időben, munkatapasztalatban mérve nem kevés – az írásokon ez a távolság mégsem tűnik nagynak, a kötet szakmai színvonala kiegyensúlyozott.

A fejezetek közös jellemzője, hogy az igen tág témakörökön belül az egyes tanulmányok a témát több oldalról közelítik meg. További fontos, kiemelendő sajátossága a kötetnek, hogy az esetek jelentős részében az elemzések igényes, kiérlelt elméleti keretbe illeszkednek. A kötet érdemének mondható ez az elméleti megalapozottság, ami alapján tág összefüggérendszerben tudják a szerzők értelmezni a vizsgált kérdéseket. Az elméleti igényesség mellett szót kell ejteni az esetek többségében ugyancsak igényes módszertani megoldásokról, a tanulmányok szerzőinek

módszertani felkészültségéről is, aminek következtében az elemzések többsége igényes és alapos módszertani megoldásokkal él. A fejezetek témáit az alábbiakban egy-két tanulmány segítségével – a teljesség igénye nélkül – mutatom be.

A fejezetek között a legtágabb értelmezési összefüggérendszer a szakmapolitikai kérdések jelentik. A szakmapolitikai kérdések a szakma egészét meghatározó strukturális tényezőket fogják át, melyek hosszú távon és sokrétűen fejtik ki hatásvukat. A szakmapolitikai kérdésekkel foglalkozó fejezet, különösen a fejezet első írása, ezekre összeponosít. A legátfogóbb megközelítést az első tanulmány, Polónyi István dolgozata képviseli, ami a pedagóguspályát befolyásoló tényezőket jelentős részben az OECD *Education at a Glance* című kiadványa indikátoraira építve, ezeket tendenciájukban, több évtizedet áttekintve idősorosan elemzi. A vizsgált szinte valamennyi tényező folyamatos romlást mutat a több évtizedet átfogó elemzések tanúsága szerint – akár a pályára kerülők összetételét, felkészültségét, akár a szakmához való viszonyukat, munkabérüket vagy munkaterhelésüket nézzük. Az életpálya bevezetése ebben a tekintetben változást eredményezhet: a szerző számítása szerint 2016-ban az általános iskolai pedagógusok átlagkeresete el fogja érni a szellemi foglalkozásúak átlagát, míg a középiskolai pedagógusoké meg fogja haladni

azt. A fejezetben szereplő más tanulmányok a környező országok oktatásügyének valamely oktatáspolitikai szeletével összefüggésben tárgyalják a pedagógusok helyzetét, például az iskolaelőkészítők bevezetése kapcsán Romániában (Mandel Kinga Magdolna), a hátrányos helyzetű tanulók szlovákiai oktatásával (Bacsikai Katinka) vagy éppen az ukrainai pedagógusok továbbképzésével összefüggésben (Kovács Klára és Márkus Zsuzsanna).

A második fejezet a szakmai identitás kérdéseit járja körül, a téma a szakma helyzetét a pedagógusok oldaláról mutatja be. A fejezet a szakmai identitás kérdéseit olyan témákkal kapcsolatban tárgyalja, mint például a továbbképzési igények és preferenciák, a nevelési értékek, a továbbtanulás és a közösségi beágyazottság, illetve a pályán maradás kérdései. Az elemzési témák érintik a gyakorló pedagógusok nemi és pályaszocializációját, s az ezekkel jelentős részben összefüggő szakmai irányultságát és társadalmi kapcsolataikat is. Kovács Edina tanulmányának célja annak vizsgálata, hogy mi jellemzi a pedagógusok képzési igényeit, és ezekben a kérdésekben milyen szerepet játszik a társadalmi nemi sajátosságuk. A szerző jelentősebb eltérést két területen talált: az egyik, hogy a tudományos ranglétrán való feljebb jutás fontosabb a férfiaknak, a másik a pálya elhagyása, amire – akárcsak a kiegészítésre – ugyancsak a férfiak hajlamosabbak. Pusztai Gabriella tanulmánya a pedagóguspálya retenciós képességét vizsgálja, különös tekintettel a képzés fenntartói megoszlására. A tanárképzésből kilépők pályán tartása régóta jelentős problémát okoz: tartós tapasztalat, hogy a tanárképzésben részt vevők jelentős része nem kíván ténylegesen pályára lépni, vagy néhány év elteltével pályát módosít. Az okok mögött a szakértők olyan tényezőket említene, mint például az alacsony bérezés, a rossz karrierkilátások vagy a növekvő munkaerőterhelés. A szerző nem kérdőjelezi meg a fentiek szerepét, de úgy találja, hogy ez a megközelítés egy szűkebb összefüggérendszeren belül marad, ezért egy másik perspektívát választ a kérdés vizsgálatá-

hoz: nem a 'taszító', hanem a 'megtartó' erőkre fókuszál, a pályán maradást támogató erőkre koncentrál. A 'szerző' retenciót önmagában három dimenzió mentén közelítette meg: ragaszkodás a pályához, lojalitás a szektorhoz, kitartás az intézményben. A pályához való ragaszkodás tekintetében a felekezeti iskolákban dolgozó pedagógusok bizonyulnak erősebbnek: elégedettebbek a munkájukkal és kevésbé terveznek pályaelhagyást. A szerző az elkötelezettség magyarázatát a pedagógusképzés során közvetített szerepfelfogásban jelöli meg. Engler Ágnes tanulmánya a felnőttoktatásban való részvétel közösségi kapcsolatokba való beágyazottságát vizsgálja. Az alapos és meggyőző tanulmány a felnőttoktatás, a felsőoktatási szocializáció és a társadalmi tőke elméleti kontextusára épít az elemzés bevezetésében, kimutatva a társadalmi beágyazottság tanulási helyzetek nehézségéhez is hozzájáruló mintázatát.

A harmadik fejezet *A továbbképzés kurrikuluma* címet viseli, és a szakmai fejlődés néhány kérdésére terjed ki. A szakmai továbbképzés kérdése a fejezetben elsősorban a szakmai fejlődéssel közvetlenül összefüggő, 'megcélzott' kompetencia-területek (pl. anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelv, IKT) oldaláról kerül középpontba, s felvillannak a szakmai fejlődés különböző 'konkrét' lehetőségei is: a továbbképzés, az önképzés, a külföldi tanulmányút vagy az iskolai alapú, napi szintű gyakorlati munkához kapcsolódó szakmai együttműködés és tapasztalatszerzés. A fejezetben kiemelhető Bodó Julianna a fiatalok és pedagógusok IKT-használatával, Nagy Zoltán a pedagógusok anyanyelvi attitűdökkel foglalkozó tanulmánya elmélyültségénél fogva, Dusa Ágnes és Sebestyén Krisztina nyelvszakos és nem nyelvszakos pedagógusok továbbképzési attitűdjeinek 'és mobilitási terveinek' vizsgálata aktualitásánál, valamint Bordás Andrea írása kvalitatív műfajánál és elméletigényes megközelítésénél fogva. Utóbbi szerző azt vizsgálja, hogy miként valósul meg a szakmai fejlődés a romániai iskolai gyakorlatban a szervezeti működés-

dés formális keretei között, és milyen tényezők befolyásolják ezt a folyamatot. Vizsgálja, hogyan tekintenek a pedagógusok ezekre az alkalmakra, illetve azt is, hogyan alakulnak a formális és a nem formális módon szerveződő társas helyzetek, milyen külső és belső tényezők határozzák meg a szakmai fejlődéssel járó nézetek széles skáláját. Az elemzés a pedagógusokra irányuló kutatási lehetőségek egy korábbiaktól eltérő irányát mutatja fel. A kötet összességében átfogó, sokrétű és érzékletes képet rajzol a pedagógustársadalom, a pedagóguslét hazai helyzetéről,

aktuális társadalmi kérdésekkel is összefüggésben és kifejezetten igényesen.

Pusztai Gabriella és Morvai Laura (2015, szerk.): *Pálya-modell. Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében*. Felsőoktatás és társadalom sorozat. Új Mandátum Kiadó, Budapest – Partium Press Kiadó, Nagyvárad.

Imre Anna

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
tudományos főmunkatárs